

PROBLEMATIČNI VID NAPRETKA

johan huizinga

Pre no što razmotrimo različite fenomene današnje krize¹, izgleda poželjno da čujemo drugaćiji zvuk, no što je zvuk zbumnjog mišljenja koje se graniči s očajem.

Sudeći o ljudskim stvarima, ni se ne možemo nikada u potpunosti odvojiti od našeg trenutnog duševnog raspoloženja. Ako je to raspoloženje negativno, naše subjektivno shvatanje o događajima biće suviše obojeno pesimizmom. Ako smo skloni da udaljene epohe kao što su Grčka u svome usponu, srednji vek u vreme najlepšega procvata, renesansa, ako smo skloni da te epohe vidimo u svetu ravnoteže i skладa, a vreme u kojem živimo izgleda nam, naprotiv, puno nereda i uzbuđenja, to znači da dolazi do izražaja usklađujuće dejstvo velike udaljenosti. Pre no što prosudimo simptome, valja nam voditi računa o jednoj mogućoj gresci. Između naše vizije prošlosti i našeg zbumnjog pogleda na sadašnjost, koja nas neposredno interesuje, nedostaju zajedničke mere. Moguće je da će u konačnom суду o našem dobu — судu koji je u ovom času nemoguć — simptomi koji nas danas zaokupljaju biti smatrani samo prolaznim i površnim. Čak i najmanje zlo može nas stajati neprospavanu noć, oduzeti nam apetit, sprečiti nas da radimo, pokvariti nam raspoloženje, a da naš organizam ostane zdrav i da je ozdravljenje sasvim blizu. Ima znakova koji nam ukazuju da se ispod poremećaja, od kojih u ovom času pati društvo i civilizacija, pravilna cirkulacija krvi odvija ipak normalnije no što mi mislimo.

Ali svi mi, koliko nas je, igramo istovremeno ulogu i bolesnika i lekara. Bolest, bez sumjne, danas postoji i organizam ne funkcioniše kao što bi trebalo. Ali, ne gubeći iz vida simptome, ne treba da gubimo nadu u ozdravljenje.

Opažam da za svoje izlaganje pozajmljujem jezik iz patologije. To je zato što je nemoguće izraziti opšte pojmove bez metafore, a slika bolesti i poremećaja ovde je na svome mestu. »Kriză« je, u stvari, izraz komjim se služio još Hipokrat. Za »društveno« i »kulturno« ništa nije pogodno kao patološka metafora. Naše doba neosporno pati od temperature. No, je li to groznica rastenja? Ili pre prisustvujemo permanentnoj haluzinaciji, posledici dubokog nadržaja centralnog nervnog sistema? Svaka od ovih metafora bez ostatka se primenjuje na simptome krize savremene kulture.

Najviše se vide i osećaju poremećaji na području ekonomskog života. Svako ih lično oseća, ili bar primećuje. Manje su neposredni poremećaji u političkom životu, budući da se prosečni posmatrač o njima obaveštava preko novina. Ako se zajedno razmotre poremećaji u ekonomskom i političkom toku, onda se to može sažeti izraziti na sledeći način: sredstva za savladavanje prirode već više od jednog veka dostigla su takav stupanj savršenstva da društvene sile, ne podešene i neobuhvaćene jednim načelom koje bi prevazilažilo konačne ciljeve svake od tih sila uzetih ponašob, deluju svaka za sebe, s preteranom efikasnošću, koja škodi skladu celokupnog organizma. (Država ovde ne može biti to načelo). Reč je o sredstvima mehaničke i tehničke proizvodnje uopšteno, o sredstvima saobraćanja, o mobilizaciji masa putem političkog organizovanja.

Ako se posmatra razvoj svake od ovih sile, ili svakog od ovih sredstava, posebno, a da se ne postavi pitanje njihove vrednosti, onda se na taj razvoj bez dvoumljenja može primeniti pojam napretka. Sredstva i sile stekli su neizmernu moć. Napredak tako shvaćen podrazumeva jedino kretanje, i ostavlja po strani pitanje da li na kraju nje-

vrtovidi

aleksandar nejgebauer

JUTROPIS

Drihtulja cvetu vetrulja
Tirir Tararat
Mutno plavetno premodro
Duž Duž Preoblakaj
Tipitit Tetetet
Peševikir peškiraju
Dožutostol uuk
I cvrkutrešt Tatatat
Listolistolist Tamotu
Mahamaaakraaa
Eeeehek

RASHVAT

Zivogubu brodnerod kako dam
Nikraj prepamet pregaz toj

Dugo dugosuvlje saput
Šapatipati prepećut

Tankotna pratikrak nedna
Glerodnarodna predalja

Otvrdi zemničar malo mi
Bezglaba gladi li ti

Prevre duga ko tada
i dugo titinja tragom

U vriskadi vide mema
Latućed u čelovi u pod

Rashvat rastota i vratiželja
Uvvuci vulu tihati

Propleće reci rastoka
Za hvat za plašivrt svini

I kidkud nejoš nepre
Lepiše beni sladina

Do kidivice letilet
N eznam bezboleđa lepa

Bezodenu gorite nasveme
Gadotle gasi beželjig

Svepleti pre ple nego
Mirna mi sedi desnom

Isto si tostago star
Kao pas kalu obležan

U PREDREBARJE

Arhejeraon eneoplot
lelate Lilit Adama
lapcalca kokud pred rug

izvared iz dva u nepet
u nešest na nizu klati

četiri pesme

govog toka stoji spas ili propast. Obično zaboravljamo da je samo površni optimizam naših očeva XVIII i XIX veka vezivan za taj čisto geometrijski pojam napretka, sa gurnost *bigger und better*, to jest veru u istovremeno kvantitativno i kvalitativno poboljšanje. Vera da svaki novi izum, svako usavršavanje sredstava, nužno sadrži obećanje više vrednosti i veće sreće, jeste misao krajnje naivna i odgovara upravo toj šarmantnoj eposi intelektualnog, moralnog i sentimentalnog optimizma, što je bio XVIII vek. Tvrđnja da jedna civilizacija može vrlo lako propasti usled bitnog i neospornog napretka, nije nimalo paradoksalna. Stoga je izraz *napredak* osetljiva stvar i dvostruktan pojam. Može se desiti, u stvari, da se nekoliko koraka dalje, na putu kojim se krećemo, sruši neki most, ili otvoru neka provala.

NAPOMENA:

1. Tekst poznatog holandskog istoričara kulture Johana Huizinge, koji ovde donosimo u prevodu, užet je iz knjige *Incertitudes (Neizvesnosti)*, Paris 1939, godine. Tekst, kao i knjiga kojoj pripada, pisan je u »senci fašizma« i »neizvesnosti« koju je ova mračna politička filozofija sa sobom nosila. S onu stranu, pak, te neposredne neizvesnosti, nalazi se, kao i u svih umova koje odlikuje znanje i intuicija, pitanje *smisla* kretanja napred, i utolikor ili baš zato, ovaj tekst zadržava i danas svoju aktuelnost. Stoga i nama, svedocima atomskog i biološkog naoružanja, ne izgleda paradoksalnom tvrdnjom »da jedna civilizacija može propasti usled bitnog i neospornog napretka«.

Preveo s francuskog:
Zoran Stojanović

*o lati ga se pred Zub
u zaveslinu potalas
teškanje slomno kljija*

ZALINA

*Zri želibol grušan
na nesudu dozabranom
i preteg vučom kušan
u vrtovidu stranom*

*Dvomrka putopatica
nadstrelila vidohuk
bokove reže matica
spomenu na njen muk*

TRISAMA

*Oduzazov na trisamu
šuštolji neprosivljen*

*Kakoder kozluga sit
jamere dotliš na rogu*

*Dostipred rasud a ne
gorkost za kost i zublju*

*Didni pa nešti presve
bogodrt zaplijus o vrt*

t. s. eliot

*Širokoguz, ružičast od glave do pete,
Čitavo telo mu brijanje potražuje,
Svinji poznaje ženski temperament
Sapunicu licem razmazuje.*

*(Produžena senka čovekova
Istorija je, Emerson reče,
On pak nije video siluetu
Svinija na suncu raskrečenog.)*

*Proba brijac na svojoj nozi
Čekajući vršak da se raspline.
Epileptičarka na krevetu
Okreće leđa stiskajući obline.*

*Dame zatečene u hodniku
Uplet enim i osramočenim se drže,
Pozivaju za svedoke načela,
Nedostatak ukusa ruže*

*Smatrajući da histerija može
Pogrešno da se shvati lako;
Gospoda Turner o kući kaže
Da nije najbolja nikako.*

*Ali Doris, ogrnuta peškirom iz kupatila
Gegajući uđe širokog koraka,
Nosila je mirišljavu so
I času čistog konjaka.*

SVINI MEĐU SLAVUJIMA

*Majmunovrat Svinji kolena širi,
Ruke mu padaju, smeh vrca,
Zebraste pruge niz bradu
Napnu se, žirafu štrca.*

*Prstenovi olujnog meseca
Sežu na zapad do River Plate,
Smrt i Gavran odozgo prete,
Rožana Svinji branii vrata.*

*Orion sa Psom, mutan pod velom,
Stišana mora se povlače;
Osoba u španskom plaštu
Na koleno se Sviniju kači,*

*Al sklizne, stolnjak povuče,
Prevrne šoljicu kafe,
Smesti se na podu, zevne,
Počne da diže čarape;*

*Cutljivac u moka kapatu
Penje se na prozor i blene;
Kelner prinosi grožđe,
Naranđe, smokve, banane;*

*Kičmenjak cutljivi u mrkom
Grči se, pribira, pa se udalji;
Rahela née Rabinović, šapama
Krvničkim, na grozd navali;*

*Ona i dama pod plaštom,
Sumnja se, u savezu rade,
Te čovek teška pogleda
Ne primi gambit, ustade,*

*Umoran napusti krčmu,
Al nagnu se spolja u prozor,
Cerek mu zlatan uokviruju
Mladice divlje loze;*

*Krčmar s nekim u senci
Kraj vrata nasamo priča,
Slavuji pevaju nadomak
Crkve Svetoga Srca,*

*I pevahu u krvavoj šumi
Agamemnon kad jaunku smlačen,
Dok tečan im izmet se cedio,
Prljao pokrov obešaćen.*

ŠPATI BESMRTNOSTI

*Webster bejaše opsednut smrću,
Pod kožom je video lobanju,
Pod zemljom bića zavaljena,
Bez grudi u bezusnom cerenju.*